

SMISAO ZA PEDAGOGIJSKA NASTOJANJA I ODGOJNE VREDNOTE

(Posvećeno uspomeni na Vladimira Filipovića)

ANTE VUKASOVIĆ

Filozofski fakultet, Zagreb

UDK 101 (457.13) »501«

Izvorni znanstveni tekst,
primljen 20. V 1985.

Prof. dr Vladimira Filipovića poznavali smo kao istaknutog, poznatog i u svjetskim relacijama priznatog znanstvenika u području filozofije. Brojnim svojim studijama na hrvatskom i njemačkom jeziku obogatio je filozofijske spoznaje o razvitku filozofske misli i o suvremenim problemima života. Njegovim zalaganjem naša znanost i naša kultura bogatije su za *Filozofsku hrestomatiju* u 12 knjiga, koje obrađuju pojedina razdoblja i donose odabrane tekstove filozofa, od grčke filozofije i filozofije istočnih naroda do dijalektičkog i historijskog materijalizma i suvremene filozofije Zapada. Vladimir Filipović je inicijator, urednik cijele edicije, u razdoblju od 1955—1968. godine, i autor knjiga: *Filozofija renesanse*, *Klasični njemački idealizam* i *Novija filozofija Zapada*.¹ Inicijator je, pisac brojnih pojmova i urednik: *Filozofskog rječnika*.²

Našu znanost, našu kulturu i našu filozofsku misao posebno je zadužio osnivanjem Instituta za filozofiju Sveučilišta u Zagrebu (sada Odjel za povijest filozofije Centra za povijesne znanosti u Zagrebu); istraživanjima hrvatske filozofske baštine; uređivanjem i publiciranjem studija posvećenih našim misliteljima u području filozofije od razdoblja renesanse pa sve do naših dana.

Zasluge Vladimira Filipovića u području filozofije su evidentne u nacionalnim i međunarodnim relacijama. O tome će više govoriti filozofi. Međutim, manje je poznato da je on pokazivao prilično veliko zanimanje za pedagoške probleme i odgojne vrijednosti. Neki njegovi raniji radovi imaju izrazito pedagošku usmjerenost. O pedagoškim sklonostima i razvijenom sluhu za pedagoška pitanja govore radovi:

¹ Vidi: *Filozofska hrestomatija*, u 12 knjiga, Matica hrvatska, Zagreb 1955—1968.

² Matica hrvatska, Zagreb 1965; Drugo izdanje: Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb 1984.

Pedagogija i aksiologija (1934), *Moderna psihologija u pedagogiji* (1938), *Filozofija i život* (1938), *Logika za srednje škole* (1941). Po tome je ušao u naš prvi *Pedagogijski leksikon*. U njemu se za Filipovića kaže da proučava probleme vrijednosti i kulture, kao i temeljne probleme suvremene psihologije u vezi s težnjama nove pedagogije.³

Ukratko, prof. dr Vladimir Filipović imao je razvijen osjećaj za pedagogijska nastojanja i odgojne vrijednosti. Potvrđuju to i neki njegovi noviji radovi kao što su: *Ideja humaniteta i humanistička gimnazija* (1957), *Aksiološki pristup humanizaciji odnosa među spolovima* (1981), kao i cjelokupna njegova praktična nastavna djelatnost u kojoj je pokazao izvanredne nastavničke kvalitete i sposobnosti za odgojni rad. Zato ćemo u ovom radu upozoriti na te pedagogijske sklonosti, pedagogijska nastojanja, poticaje i postignuća. Naše kratke analize razvrstali smo u četiri točke:

- U duhu reformne pedagogije;
- Doprinos razmatranju pedagogijske teleologije;
- Podrška reafirmaciji odgojne funkcije škole;
- Osjećaj za aktualne odgojne probleme.

U duhu reformne pedagogije

U razdoblju između dva svjetska rata u Evropi je na pedagoškom području vrlo bruno. To je razdoblje reformne pedagogije i tzv. nove škole. Obilježava ga borba protiv stare intelektualistički orijentirane herbartovske škole i odgovarajuće pedagogije.

Brojni pravci nove škole i reformne pedagogije vrlo oštro istupaju protiv pasivnog položaja učenika u školi, protiv škole učenja zasnovane na slušanju i pamćenju, zalažući se za svestranu aktivnost, rad i samorad, za razvijanje sposobnosti učenika, njegovanje doživljaja, bogaćenje čuvstvenog života, poticanje inicijative i stvaralaštva, izgrađivanje pozitivnih osobina ličnosti, jačanje volje i karaktera. O tome govore i nazivi pojedinih pravaca nove škole i reformne pedagogije: aktivna škola, radna škola, škola djela, radna škola slobodnog duhovnog rada, prigodna nastava, doživljajna nastava, skupna nastava, pokret za umjetničkim odgojem, pokret odgojnih domova u prirodi, funkcionalna pedagogija, socijalna pedagogija, individualna pedagogija, pedagogija ličnosti, eksperimentalna pedagogija, moralna pedagogija, filozofijska pedagogija, kulturna pedagogija, aksiološki pedagogija i druge.

Filozofijska pedagogija, pedagogija kulture i aksiološki pedagogija se zasnivaju na filozofiji kulture koja se bavi problemima kulturnog života. Priroda je samo sredina u kojoj čovjek živi. Kultura je čovjekovo djelo i zato treba proučavati kulturu — temeljna je teza te filozofije. Što će nam tehnika ako nema kulture, ako nema čo-

³ *Pedagogijski leksikon*, Minerva, Zagreb 1939, str. 93.

vječnosti, ako ne postoje ljudi koji razumiju i stvaraju kulturna dobra. A kultura čovječanstva je u krizi, tvrde zagovornici filozofije kulture. Zato je treba oživjeti, podići, afirmirati, da ne dođe do propasti kulture i do raspadanja čovjekove ličnosti. Štoviše, kako je pitanje kulture presudno u životu čovjeka, treba je permanentno promičavati, filozofski osvjetljavati, izgrađivati. U tome je smisao filozofije kulture i filozofije života, na koju se oslanja filozofijska pedagogija. Drugi njen korijen je duhovnoznanstvena i strukturna psihologija.

Filozofijska pedagogija promatra odgoj kao manifestaciju društvenog života. Zato mnogo pozornosti poklanja fenomenu odgoja, odgojnom idealu, svrsi i zadacima odgoja, uočavanju biti odgojnog akta i intencije kao pokretača svjesnih odgojnih nastojanja. Odgoj se manifestira kao prenošenje kulturnih dobara, kao proces nastavljanja i obogaćivanja kulture, jer odgojna funkcija čuva, predaje, podržava, nastavlja, razvija i podiže kulturu, a kulturna funkcija pretpostavlja i traži odgoj i obrazovanje. Tako se filozofijska pedagogija preobražava u pedagogiju kulture ili kulturnu pedagogiju. Kao manifestacija kulturnog života odgoj se očituje i u čuvanju, njegovanju i unapređivanju kulturnih, općeljudskih, humanih vrijednosti, a pedagogija, na taj način, postaje aksiologijska pedagogija.

U takvim prilikama, ali ne bez osjećaja za pedagoške probleme i nastojanja, započeo je dr. Vladimir Filipović svoju stručnu, nastavnu i znanstvenu djelatnost. Kao filozofu, koji je 1930. doktorirao znanstvenom obradom problema vrijednosti, vrlo bliska su mu bila razmatranja filozofijske pedagogije, pedagogije kulture, aksiologijske pedagogije i pedagogije ličnosti. U tom duhu su i pisani neki njegovi radovi iz prvog razdoblja njegova stvaranja.

U raspravi: *Filozofija i život* (1938), pisac razmatra odnos filozofije i života u dva pravca. Prvo, determinira li kulturni život filozofsko stvaralaštvo i kako? I drugo, je li filozofija životu potrebna i zašto? Na oba pitanja autor odgovara pozitivno s potrebnim obrazloženjima. Promatrajući povijest filozofije u vezi s poviješću kulture pokazuje utemeljenost filozofije u životu. Ona je nerazlučiva komponenta ljudskog života. U njoj kulturni život nalazi svoje opravdanje. Ona je srž tog života. Daje mu smisao i značenje. Rasprava pokazuje utjecaj filozofijske i kulturne pedagogije i na našem području, u vremenu dominiranja herbartovske pedagogije u području pedagoškijske teorije i prakse.⁴

Dok rasprava: *Filozofija i život* odražava intencije filozofijske i kulturne pedagogije, u raspravi: *Sudbina kulturnog života — problemi kulturne morfologije*, više dolaze do izražaja aksiologijska pitanja i shvaćanja aksiologijske pedagogije. Osnovni problem je određenje čovjeka i njegova mjesta u kozmosu, problem smisla i vrijed-

⁴ V. Filipović: *Filozofija i život*, P. o. iz *Hrvatske revije* br. 9. i 10. Tisak Zakladne tiskare Narodnih novina, Zagreb 1938.

nosti ljudskog života, problem vrijednosti kao središnji i temeljni problem ljudske kulture te odgoja kao sastavnog dijela kulturnog života.⁵

U spomenutim raspravama razmatrao je filozofske osnove filozofski orijentirane pedagogije, a u knjizi: *Moderna psihologija u pedagogiji* (1938) prikazuje najvažnije struje u psihologiji između dva svjetska rata. Pisac podrobno razmatra prirodnoznanstvene i duhovnoznanstvene smjerove u psihologiji te upozorava na značenje prirodnoznanstvene i duhovnoznanstvene psihologije za pedagogiju. Iako mu je kao filozofu bliža koncepcija duhovnoznanstvene psihologije, značajno je da on uviđa jednostranost i jedne i druge orijentacije ali i određena postignuća jednog i drugog smjera. Tako npr., govoreći o značenju prirodnoznanstvene psihologije za pedagogiju kaže da ona nije dala jasne spoznaje o ličnosti, karakteru i cjelovitosti psihičkog života, ali je svojim eksperimentima na području osjeta, pažnje, umora, fantazije, motivacije, dijelom pamćenja i mišljenja, pružila pedagogiji dosta spoznaja za bolje poznavanje učenika i utjecala je na eksperimentalnu pedagogiju kao pravac pedagogijskog istraživanja. S druge strane, duhovnoznanstvena psihologija, koja je upućena na cjelovitost psihičkog života i cjelovitost ličnosti, pruža pedagogiji spoznaje o dječjem svijetu i životu, o strukturi ličnosti i karaktera i o procesu njihova razvitka.

Osjeća se da su autoru bliži nazori koji polaze od cjelovitih struktura ličnosti, ali on ne prihvaća jednostrana rješenja, nego uvažava pozitivna postignuća jednog i drugog stajališta. Smatra da podvojenost psihologijskih pravaca i smjerova pokazuje krizu psihologije, ali njihovim približavanjem i dopunjavanjem kriza se može prevladati i u tome vidi budućnost psihologije.⁶

U više njegovih radova, koji su nastali tridesetih godina, osjeća se da slijedi tokove reformne pedagogije, ali je izbjegavajući ekstremna stajališta pokazao smisao za realitet života i potrebu izmirenja suprotnosti. Za pedagogiju su posebno zanimljivi radovi koji su osvijetljavali područje pedagogijske teleologije.

Doprinos razmatranju pedagogijske teleologije

Prve svoje stavove relevantne za pedagogijsku teleologiju izložio je u raspravi: *Pedagogija i aksiologija*, koja je objavljena u pedagoškom časopisu *Napredak* još 1934. U njoj ističe da je pitanje odgojnog ideala jedno od najvažnijih pedagogijskih pitanja i sa sta-

⁵ V. Filipović: *Sudbina kulturnog života* (Problemi kulturne morfologije), P. o. iz *Nastavnog vjesnika*, Zagreb svibanj—lipanj 1942, str. 329—342.

⁶ V. Filipović: *Moderna psihologija u pedagogiji*, bib.: *Nova pedagogija*, Minerva, Zagreb 1938, 62 str.

jališta pedagogijske teorije i sa stajališta odgojne prakse. Cjelokupnom pedagoškom radu odgojni ideal pruža osnovu, putokaz i cilj. Autor kaže: »Najprije moram znati 'što hoću', da mogu izabrati najbolji 'kako hoću'«. ⁷ Drugim riječima, svako svjesno pedagogijsko razmišljanje i djelovanje pretpostavlja svrhu koja pokazuje smisao tih djelatnosti. Otuda potreba pedagogijske teleologije koja pedagogiju povezuje s aksiologijom.

Štoviše, aksiologijski problem smatra pisac središnjim problemom pedagogije. Napominje da svako razdoblje i svaka sredina ima svoj kulturni ideal. Njega otkriva i kritički osvjetljava aksiologija. Bez njenih istraživanja svaki bi pedagogijski rad nalikovao na brod u mraku na pučini bez kompasa. Tek upoznavanjem odgojnog ideala odgajatelj dobiva cilj i plan. Upoznavši vrednote kao sastavne dijelove toga ideala, on zna što ima, što hoće i što treba da stvori, poznaje obrazovna dobra koja treba da prihvata i gaji i odgojne vrijednosti kojima vodi odgajanje. ⁸

Slijedi zaključak da je zadatak aksiologije da eksplicira vrednote, a pedagogije da ih prihvati kao zadatak, da pronađe načine »kako će najlakše i najbolje prokrciti putove aksiologijske determinacije i kako će povećati 'kapacitet' subjekta za vrijednosne doživljaje«. ⁹

Razmatranje problema pedagogijske teleologije nalazimo i u radu: *Suvremeni nazori o svijetu i životu* (1942). Pisac analizira tipične nazore o svijetu i životu: materijalistički, idealistički i humanistički orijentirane. A kako svaka ljudska zajednica odgojna nastojanja usmjerava prema izgrađivanju jednog jedinstvenog pogleda na svijet i život, time on razmatra za pedagogiju jedno od temeljnih pitanja njene teleologije.

Vladimir Filipović se priklanja humanističkom pogledu na svijet, na čovjeka i njegov život. Naglašava da su u životnom nazoru izraženi smisao i vrijednost koje čovjek pridaje životu. On nije samo sinteza znanja, nego izraz vrijednosne ocjene zabiljnosti, izrastao je iz života i »postaje osnovni motiv u svim životnim akcijama«. U njemu su sadržani ljudski ideali. ¹⁰ Time je nazor o svijetu i životu izražen mnogo adekvatnije od scijentifističkog, didaktičko i metodičko intelektualističkog određenja.

Ističući humanizam u životnom nazoru autor stavlja čovjeka u središte svijeta, jer »uviđa da je čovjeku dodijeljena posebna misija u sveukupnoj stvaralačkoj egzistenciji kozmosa«. Čovjek ima vrlo aktivnu ulogu u svijetu i životu. Ukratko, on u svojoj čovječnosti »ne nastaje ni po nuždi prirode, ni po koncepciji apsolutnog duha,

⁷ V. Filipović: *Pedagogija i aksiologija*, P. o. iz Napretka, Zagreb 1934, br. 5, str. 1.

⁸ Isto, str. 2—3.

⁹ Isto, str. 10.

¹⁰ V. Filipović: *Suvremeni nazori o svijetu i životu*, P. o. iz Hrvatskog kola, godište XXII, Zagreb 1942, str. 2.

nego nalazi i izgrađuje sam svoj životni put i na njemu sebe«. »Po ostvarenju ideje čovječnosti prosuđuju se ljudi, narodi, povijesna razdoblja i cijelo čovječanstvo«. ¹¹ Zato Vladimir Filipović ističe humanizam u životnom nazoru, a time, ujedno, upozorava na prijeku potrebu odgoja u duhu humanizma.

I u nekim novijim radovima Filipović se bavi pitanjima koja su relevantna za pedagogijsku teleologiju. Tako npr. u članku: *Prilog tematici filozofske antropologije* (1962), raspravljajući o ontološkim kategorijama čovječnosti, upozorava na nekoliko za pedagogiju relevantnih spoznaja filozofske antropologije: ličnost je mnogo više od individualiteta; čovjek se oslobađa iz carstva nužde i otuđenja i potvrđuje se na vrijednosnom području; upravo tom vrijednosnom, intencionalnom, smislenom vezom čovjek transformira svoju individualnost u humanu ličnost. Ukratko, bit čovjekove opstojnosti jest u ostvarivanju čovjeka i čovječnosti, u »nužnom dijalektičkom prožimanju onoga što jest i onoga što treba da bude«, ¹² a u tome jest bit odgoja, njegov smisao i funkcija.

Još potpunije razmatranje filozofske antropologije, humaniteta kao njenog središnjeg problema i njihova značenja za pedagogiju nalazimo u raspravi: *Prilog ideji humaniteta* (1963). Autor zapaža velike pobjede čovjeka nad prirodom, ali i moralne krize našeg vremena. Zato pitanje čovječnosti, koje je sadržano u ideji humaniteta, smatra temeljnim pitanjem života i u njemu sadržanih akcija. S druge strane, »ideja humaniteta, predstavljajući svagda ideju perfektiliteta konkretnog čovjeka, u kojoj je postavljen put maksimalnih zadataka ljudskog života«, ¹³ uvijek je vezana za konkretne mogućnosti odgoja, mogućnosti čovjekova očovječenja.

Ulogu socijalizma kao političke teorije života autor nalazi u tome da se sve gospodarske reforme stave u »službu jednoga novog morala, morala koji najveću vrijednost vidi u obliku ljudske slobode ličnosti«. U tome je smisao socijalističkog personalizma, koji označava »svjesno i programatsko nastojanje da se u zajednici ostvare optimalne mogućnosti za razvoj ličnosti«. ¹⁴ Ideja humaniteta je dovoljno teorijski osvijetljena. Zadatak je našeg vremena da »ona postane djelotvorna snaga konkretnog života pa da se tako i svijet — promijeni«. ¹⁵ Time je odgoj dobio potpuni smisao, konkretne zadatke i široke perspektive. On mora postati djelotvorna snaga u mijenjanju čovjeka i izgrađivanju čovječnijeg svijeta. Reafirmacija odgoja i odgojne funkcije pojavljuje se kao prijeka potreba života.

¹¹ Isto, str. 9. i 11.

¹² V. Filipović: *Prilog tematici filozofske antropologije*, P. o. iz *Filozofije* — jugoslavenskog časopisa za filozofiju, Beograd 1962, br. 3, str. 102—103.

¹³ V. Filipović: *Prilog ideji humaniteta*, P. o. iz zbornika radova: *Humanizam i socijalizam*, knj. I, Naprijed, Zagreb 1963, str. 178—180.

¹⁴ Isto, str. 186—187.

¹⁵ Isto, str. 190.

Podrška reafirmaciji odgojne funkcije škole

Svjedoci smo zabrinjavajućeg zanemarivanja odgojne funkcije. Didaktički intelektualizam, didaktički materijalizam, faktografija i verbalizam — gotovo su potpuno onemogućili ostvarivanje specifično odgojnih zadataka. I neki pedagozi su prihvatili liniju manjeg otpora, mirno plove obrazovnom plinom izazvanom didaktičkim intelektualizmom, vješto zaobilazeći odgojne probleme i teškoće odgojnog rada. Za dra Vladimira Filipovića je odgojni rad mnogo suptilniji, mnogo odgovorniji i društveno važniji. On je već prije mnogo godina upozoravao na golemo društveno značenje odgoja i škole.

Priključujući se proslavi 350. obljetnice Zagrebačke klasične gimnazije Vladimir Filipović je u *Zborniku*, koji je tiskan u povodu te proslave, objavio rad: *Ideja humaniteta i humanistička gimnazija* (1957). U njemu je vrlo decidirano izložio svoje poglede na školu kao odgojnu instituciju i na potrebu jačanja njene odgojne funkcije. I to stoga što sve ovisi o čovjeku, njegovim životnim stavovima, njegovoj svijesti i savjesti. Svijest i savjest su oduvijek, u svim ljudskim akcijama, izvor, uvjet i garancija dobra, a besavjesnost — zla. Zato je prijeko potrebno njegovati i razvijati svijest i savjest. A brigu oko tog pitanja vodi odgoj i škola — kaže autor — i nastavlja: »Kultura, izobrazba svijesti i savjesti, je zanemarena. Čovječanstvo strahuje, jer osjeća posvuda nedostatak čovječnosti, nedostatak humaniteta. Čovječanstvo je u trci za sredstvima zaboravilo na ciljeve života. Ciljeve, koji leže u smislu i vrijednosti onoga, što sadrži ideja humaniteta.«¹⁶ U takvim uvjetima prijeko je potreban efikasniji odgoj i jačanje odgojne funkcije škole.

Naime, čovječnost čovjeku nije unaprijed dana poput somatičke konstitucije i prirodne psihičke nadarenosti. Čovjek se tek oblikuje, on sam sebe stvara i očovječuje, odgaja se. A rad na »ostvarivanju ličnosti moguć je samo smišljenim i planskim obrazovno-odgojnim djelovanjem. On je jedina garancija uspjeha, kao što je i nebriga za odgoj i obrazovanje čovjeka najveća krivnja, koju zajednica može počinuti u svojoj odgovornosti pred poviješću«. A zadatak »stvaranja, obrazovanja i odgajanja harmoničke i kulturne socijalističke ličnosti prvenstveno (je) zadatak škole«.¹⁷

Zato škola »mora ostati prvenstveno odgojna, a tek sekundarno prakticistički obrazovna institucija. Ona mora stvarati čovjeka, koji je tek garancija, da će mu i okretnost i spretnost u poslu biti ljudska, a ne samo tehnička. Čovjek ne smije postati dio mehanizma stroja, nego njegov svijesni i savjesni upravljač. Zato ga može pripremiti samo pravilan, a to znači humanistički odgoj«.¹⁸ Bez sumnje, Vladimir

¹⁶ V. Filipović: *Ideja humaniteta i humanistička gimnazija*, P. o. iz *Zbornika Zagrebačke klasične gimnazije 1607—1957*, Zagreb 1957, str. 92.

¹⁷ Isto, str. 93—94.

¹⁸ Isto, str. 94.

Filipović je spoznao da je škola u svojoj biti odgojna institucija i mnogo prije nego što smo uočili zanemarivanje on je upozorio na potrebu razvijanja i jačanja njene odgojne funkcije. To je mnogo naprednije gledište od gledišta nekih didaktičara koji svojim didaktičkim intelektualizmom potpuno ignoriraju specifične odgojne zadatke i odgojnu funkciju škole. Takav intelektualizam, koji se pretvara i u verbalizam, pisac smatra najvećim protivnikom svake prosvjetne, a pogotovu odgojne aktivnosti i odgojne funkcije.

Pišući pogovor Kantovoj *Kritici praktičnoga uma* pod naslovom: *Kantova etika* (1956) Vladimir Filipović je sustavno izložio desetak pitanja kao što su: značenje *Kantove etike*; karakteristike Kantove kritičke metode; zakonitost slobode kao osnovni problem etike; problem kategoričkog imperativa; neodrživost etike najvišeg dobra; autonomija moralne svijesti; problem moraliteta i legaliteta; pojam dužnosti i ličnosti; dijalektika i ideje čistoga praktičnog uma; Kantova antropologija; vrijednost *Kantove etike*.¹⁹ Iako je riječ o izrazito etičkoj studiji o temeljnim obilježjima *Kantove etike*, njome je autor, u nedostatku takvih radova, potpomogao odgojna nastojanja u našem društvu, teorijska razmatranja pedagoijske teleologije i moralnog odgoja. Sve to bila je vrijedna podrška ideji odgojne funkcije škole.

Osjećaj za aktualne odgojne probleme

U prethodnoj točki govorili smo o podršci odgojnom radu i odgojnoj funkciji škole, a sad ćemo upozoriti na razvijeni osjećaj za aktualna pa i specifična pitanja odgojnog rada. Za ilustraciju uzet ćemo dva primjera.

Godine 1955. objavio je Vladimir Filipović u *Zborniku radova Filozofskog fakulteta* kraću raspravu: *Problem znanosti i znanstvene metodologije*. Na prvi pogled ništa neobično. Sveučilišni profesor, po struci filozof i pisac *Logike*, raspravlja o općoj znanstvenoj metodologiji kao sastavnom dijelu logike. Upozorava da je pozitivizam i prakticizam nepomirljivo različito sferu prakse i »hladne« teorije, što je kočilo znanstvena istraživanja u funkciji unapređivanja životne stvarnosti, ali ih dijalektički materijalizam, i drugi suvremeni mislitelji, ponovno povezuju i potiču takva istraživanja.

Time je ta rasprava, već sredinom pedesetih godina, pokrenula pitanje intenziviranja znanstvenih istraživanja, razvijanja metodologija tih istraživanja u područjima pojedinih znanosti, stavljanje istraživanja u službu života zbog unapređivanja znanstvene teorije ali i životne prakse. Taj poticaj odrazio se i na pedagoško područje. Počelo se više pozornosti poklanjati metodologiji pedagojskih istraživanja u funkciji unapređivanja pedagojske teorije i prakse.

¹⁹ V. Filipović: *Kantova etika*, Pogovor knjizi: I. Kant: *Kritika praktičnoga uma*, Kultura, Zagreb 1956, str. 191—216.

Nova metodologijska orijentacija, koja suprotno pozitivističkim scijentifističkim shvaćanjima stavlja znanost u službu unapređivanja prakse, bila je podrška pedagogijskoj znanosti i njenim nastojanjima, jer je pokazala površnost i pogrešnu orijentiranost nekih shvaćanja koja su pokušavala degradirati pedagogiju na običnu »vještinu poučavanja«, zbog njene orijentiranosti i čvrste povezanosti s odgojnom praksom. Ukratko, rad: *Problem znanosti i znanstvene metodologije*²⁰ pojavio se u pravo vrijeme i pozitivno je utjecao na razvatak metodologije znanstvenih istraživanja.

Pitanje humanizacije odnosa među ljudima i posebno među osobama različitog spola postalo je vrlo aktualno u svijetu i u nas. Prof. Vladimir Filipović je to osjetio. Sudjelovao je na znanstvenom skupu u Zagrebu 1979. godine gdje se interdisciplinarno razmatralo pitanje humanizacije odnosa žena i muškaraca i zatim objavio rad: *Aksiologijski pristup humanizaciji odnosa među spolovima* (1981). U skladu sa svojom humanističkom orijentacijom u njemu naglašava smisao čovječnosti, vrijednosnu fundiranost ljudskih postupaka, vrednovanje kao osnovni fenomen ljudske opstojnosti i još jednom naglašava golemo značenje odgojnog rada u procesu očovječenja čovjeka. U tim relacijama promatra i ljudsku spolnost kao i odnose među osobama različitog spola.

Spolni odnosi mogu, razumije se, »biti lišeni vrijednosnih determinanata, no onda se ostvaruju u ispodljudskim animalnim relacijama. Kad bi nas zadovoljio takav način ljudskog življenja, morali bismo i sve njegovo ostalo djelovanje svesti na animalno-biološke oblike, a time bismo čovjeka lišili čovječnosti. Do kakvih dosljednosti takav stav dovodi u svom teorijskom izlaganju, a još teže u životinjskoj praksi čovječjeg življenja, jasno je svima koji domisle, a time onda i uvide njegove posljedice.«²¹

Obraćajući se odgajateljima potiče ih da u odgajanicima njeguju smisao za vrijednosne norme humane opstojnosti, »koji će putokazi i horizonti pomoći ljudskim jedinkama da ostvaruju u svijetu više i više čovječnosti.«²² Time se opredijelio za odgoj u funkciji humaniteta, za etičko-vrijednosnu kompetenciju i na spolnom području, za istinski humane odnose među pripadnicima različitog spola i za odgovorno roditeljstvo. Time se, indirektno, suprotstavio vrlo bućnom seksističkom anarhizmu, agresivnom feminizmu i zaslijepljenom didaktičkom intelektualizmu, koji negiraju svaku primjenu etičkovrijednosnih kriterija u odgojnom radu pa i u odgoju za humane odnose

²⁰ V. Filipović: *Problem znanosti i znanstvene metodologije*, P. o. iz Zbornika radova Filozofskoga fakulteta, III, Zagreb 1955, 9 str.

²¹ V. Filipović: *Aksiologijski pristup humanizaciji odnosa među spolovima*, u zborniku: *Interdisciplinarni pristup humanizaciji odnosa među spolovima*, Radovi Zavoda za pedagogiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, sv. 23, Zagreb 1981, str. 49—50.

²² Isto, str. 50.

i odgovorno roditeljstvo. Nije ni potrebno naglašavati koliko su stajališta i stavovi Vladimira Filipovića ljudskiji, suvremeniji i napredniji.

Umjesto zaključka

Prof. dr Vladimir Filipović bio je velik humanist, istaknuti, u nas i u svijetu priznati, znanstvenik — filozof koji je filozofsku baštinu obogatio novim spoznajama, a našu znanost i kulturu zadužio istraživanjima i djelima trajne vrijednosti. U ovom radu željeli smo upozoriti na njegov manje poznati smisao za pedagozijska nastojanja i osjećaj za odgojne vrijednosti.

Prvi njegovi radovi pisani su u tom duhu i bili su na pozicijama reformne pedagogije. Najveći doprinos dao je razmatranjima pedagozijske teleologije. Imao je vrlo istančan osjećaj za aktualne društvene i odgojne probleme. Shvaćao je golemo društveno značenje odgoja i škole kao odgojne institucije. Zalagao se za jačanje odgojne funkcije škole i odgoja uopće zbog izgrađivanja slobodne i cjelovite ličnosti, a u skladu sa suvremenim težnjama za ostvarivanjem jednog novog humanizma i socijalističkog personalizma.

LITERATURA

- V. Filipović: *Pedagogija i aksiologija*, Poseban otisak iz *Napretka*, Zagreb 1934, br. 5, 11 str.
- V. Filipović: *Moderna psihologija u pedagogiji*, biblioteka: *Nova pedagogija*, *Minerva*, Zagreb 1938, 62 str.
- V. Filipović: *Filozofija i život* (posebni otisak iz *Hrvatske revije* br. 9 i 10), Tisak Zaklade tiskare *Narodnih novina*, Zagreb 1938, 40 str.
- V. Filipović: *Logika za srednje škole*, Izdanje *Nakladnog zavoda* Banovine Hrvatske, Zagreb 1941, 112 str.
- V. Filipović: *Suvremeni nazori o svijetu i životu* (p.o. iz *Hrvatskog kola*, godište XXII), Zagreb 1942, 11 str.
- V. Filipović: *Sudbina kulturnog života* (Problemi kulturne morfologije), P.o. iz *Nastavnog vjesnika*, Zagreb svibanj—lipanj 1942, str. 329—342.
- V. Filipović: *Problem znanosti i znanstvene metodologije* (P.o. iz *Zbornika radova Filozofskoga fakulteta*, III, Zagreb 1955), 9 str.
- V. Filipović: *Kantova etika*, Pogovor knjizi: I. Kant: *Kritika praktičnoga uma*, Kultura, Zagreb 1956, str. 191—216.
- V. Filipović: *Ideja humaniteta i humanistička gimnazija*, P.o. iz *Zbornika Zagrebačke klasične gimnazije 1607—1957.*, Zagreb 1957, str. 89—97.
- V. Filipović: *Prilog tematici filozofske antropologije*, P.o. iz *Filozofije* — jugoslavenski časopis za filozofiju, Beograd 1962, br. 3, str. 99—103.
- V. Filipović: *Prilog ideji humaniteta*, u zborniku radova: *Humanizam i socijalizam*, knj. I, *Naprijed*, Zagreb 1963, str. 175—191.
- V. Filipović: *Aksiolozijski pristup humanizaciji odnosa među spolovima*, u zborniku: *Interdisciplinarni pristup humanizaciji odnosa među spolovima*, Radovi Zavoda za pedagogiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, sv. 23, Zagreb 1981, str. 45—51.

SMISAO ZA PEDAGOGIJSKA NASTOJANJA I ODGOJNE VREDNOTE

Sažetak

Rad je posvećen uspomeni na prof. dra Vladimira Filipovića. Braneci tezu da je on bio veliki humanist, istaknuti znanstvenik — filozof koji je filozofsku baštinu obogatilo novim spoznajama, a našu znanost i kulturu zadužio istraživanjima i djelima trajne vrijednosti, autor upozorava na njegov smisao za pedagojska nastojanja i razvijeni osjećaj za odgojne vrijednosti. Analizom njegovih pedagojski relevantnih radova dokazuje da su pisani u tom duhu i da su prvi radovi bili na pozicijama reformne pedagogije. Najveći doprinos dao je razmatranjima pedagojske teleologije. Imao je vrlo istančan osjećaj za aktualne društvene i odgojne probleme. Shvaćao je golemo društveno značenje odgoja i škole kao odgojne institucije. Zalagao se za jačanje odgojne funkcije škole i odgoja uopće radi izgrađivanja slobodne i cjelovite ličnosti, a u skladu sa suvremenim težnjama za ostvarivanjem jednog novog humanizma i socijalističkog personalizma.

GRASP OF TEACHING EFFORTS AND UPBRINGING VALUES

Summary

The paper is dedicated to the memory of Prof. Vladimir Filipović, Ph.D. The author stresses his grasp of teaching efforts and upbringing value while defending the thesis that Filipović was a great humanist, a prominent scholar and philosopher who enriched the philosophical heritage with new awareness, and placed our scholarship and culture in his debt with his research and works of lasting quality. In his analysis of Filipović's work as an educator, the author proves that they are written in this spirit, and that his first works were written from the position of a teaching reform. His greatest contribution was in his consideration of teaching teleology. He had a refined sense for relevant problems related to society and upbringing. He grasped the great social importance of upbringing and schools as institutions for upbringing. He invested great effort in reinforcing the upbringing function of schools and education in general towards the goal of building free, complete personalities, and in accordance with contemporary trends for realizing a new humanism and socialist personalism.